[Преспа]

Обичаи за:

раѓање, смрт,

ѓурѓовден и иванден.

материјалот го
собрал:
Васил Прамантинов

1958 I, 3

204/г

Обичаи за:
раѓање, смрт, ѓурѓовден и иванден во Лубојно

Материјалот го собрал:

Граматниковски Васил — географ. — II —

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
АРХИВ

Материјалот е собран од следните лица:

1) Марковска Доста стара 84 год од с. Д. Дупени.
2) Димовска Цвета —II— 76 год од с. Д. Дупени.
3) Чулаковска Дафина —II— 65 год од Љубојно
4) Лембовска Јана —II— 62 год од Љубојно
5) Поповска Стојна —II— 67 год од с. Брајчино
6) Трпчевска Митра —II— 46 год. од с. Арвати

Обичаи за раѓање

Појавата на новиот човек во секоја куќа е примена со радост затоа што со тоа се овозможува како што се вели во народот „да не се затвори огнот на таа куќа" т.е да ~~[illegible]~~ се одржи родот. Затоа на бремената (тешката — идната) жена ѝ се обрнува големо внимание да не го помести малото. За таа цел поубаво се храни, не ја оставаат да работи тешки работи а особено да крева" [бреми] Уште кога трудноста нема надворешни белези жената се чува да не украде нешто, оти ако украде и се фати за некое место од телото тогаш на малото на исто-то место ќе му се одбележи тоа што украла. Исто така ако отепа некое животно пр: змија тогаш малото ќе биде нашарено како змијата. Во моментот кога за прв пат осети дека е трудна (а знак за тоа е што ќе осети да мрда нешто во неја) во кој човек се погледни на него ќе личи малото. Уште во трудноста постојат знаци дали малото ќе биде машко или

[illegible] АРХИВ

женско. Прву се гледа ако трудната жена има на лицето плесници и е оплошена (ослабена) ќе види машко, ако пак нема плесници ќе види женско. На друг начин се гледа по формата на абдоменот каде лежи uterus-от. Ако абдомен-от има заоблена форма малото ќе види машко, ако пак има испупчена (избочена напред) ќе види женско.

Штом наближи времето за раѓање жената не оди далеку од куќата да не види изненадена. За да види раѓањето без тешкотии, кога жената почне да раѓа една жена зема секира и со неја удира по плеќите велејќи „Ајде, ако си машко излегувај порано оти секирата те чека да одиш по дрва." Потоа удира со тирожка и вели „Ајде, ако си женско излегувај порано оти тирожката те чека да одиш на река". А пак една жена оди со молчење кај ковачите и зема во устата вода од она каде ги гас-

нат железата со која ги мијат градите за полесно да се породи.

За баба која прву ќе го пречека малото се назначува постара и почитувана жена од куќата или роднините. Таа прву го пречекува, му ја сечи со сребро папочната врвца, го измива (капи) и тоа во водата фрла темјан, живо сребро (жива) и лушпи од јајцето што се алика (шица) на Поклади, и најпосле го повива. А потоа ги исперува алиштата и постелите на родилката.

Прву го задојува (цица) туѓа жена за кога порасти да не работи само на умот али да ги слуша и родителите. Ако е машко го викаат Крсто, а женско Бубера. До три дена родилката не станува од постела за да се опорави, а после „ѓосе молитва" кај попот и со крстена вода се мие таа и малото и се преблагува.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
АРХИВ

Кај родилките се оди со пологница каде се носат за малото алишта а за неја погача и

пржени питули со шеќер зада има колку да н[illegible]
јаде малото. Малото стој некрстено најмалку
една недела амоти и повеќе. На денот на крсте-
њето сабајле бабата и кумот не треба да бидат
поручани за на малото да не му паѓаат забите.

Na крстење го носи бабата во крошна која
ја носи на глава. Од дома се носи само топла вода
за капење а во црквата има леген. Ако малото се
крсти на водици топлата се капи во реката каде
се фрла крстот. Кумот носи бело платно зада
го завие после капењето и три свеќи. За време на
крштевањето 2 свеќи запалени држи со рацете на-
кумот кумот а една попот. Попот крштејнчињата
ги крсти надвор пред вратата на црквата и тоа
прву машките а после женските. За сето
време кумот крштејнчето го држи врачу.
Штом кумот го каже името децата трчаат
кај мајката за да и земат мјаргис за кое
добиваат пари — тие деца се викаат мјаргиџии.

Потоа влегуваат со крштејнчето во црква, 3 пати
завртуваат околу масата на која е легенот со во-
дата за капење, попот со темјан фаќа коса од
крштејчето и од 3 места отсекува, ја фрла вле[illegible]
и потоа го капи. Ако има повеќе крштејнчиња
сите ги капи во една вода и тие после можат
да се фаќаат побратими или посестрими ако се
женски. После кумот, бабата и попот си ги ми-
јат рацете и сапуните и шамивчињата со кои
си ги бришат рацете ги задржуваат за себе.

Кога се враќаат од крстење крштејн-
чето го даваат на мајката а пријателите се
го сткаат. При ѕидвање прву кумот го подарува
со пари велејќи: „Од мене малу а од господ да
бидеш повеќе подарен". Истото го даваат сите
гости. Обичај е до 6 недели секој кој влегува во
таа куќа да го подари, со тие пари му се
купува нешто за него.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
АРХИВ

Ако некому децата му умира[illegible]

тогаш штом се роди малбто се остава на сла-
ч срвиот минувач што ќе го види ќе биде кум
кој му дава име: Трајко (зада идае), Најдо (зада
е најдено) итн. Постој и друг обичај: кога се дуду
жената држи врзува камче кое било застанато
на горница (врата нуша) и тоа до 6 недели во рабањето
а после го сошива на повојот. Тука стој додека не
одрасне а после се чува на некое место. Ако
малбто се роди во сабота (кому му умираат) на
него на десното уво се ставува обече (менѓушка)
која ја држи до женење.

Породената жена не треба да разајди
сонце надвор од куќата и ноќја да не шета до
6 недели да не налетти оти до тогаш е леонка
Оган во туѓа куќа да не види оти ќе го изгуби
млекото, ако пак види треба од таа куќа да
побара леб и сол. Исто така нееме да оди и
вржива оти е грешна. За да не се гуди
детето на алиштата се зашива темјан, метал

на пара и жабче (шелест од нешто'а врсаба нам модени
жабина). Ако плачи се исфрла 3 удини по војот
вод гуда и се вели „плачот денетесо со вас а дете-
то да не плачи". Малбто до една година не треба да
се чешла и на огледало да ќе се гледа за не се разболи.
А се стриже после една година и косата се фрла
порека или во огнот. Исто така до годинава
не му се дава да јади месо и јајца за да му здра-
војот раните нога ќе се удри. Ако мајката има
млеко до година не се храни а после му се дава
макало од печено мисирно (пенкајрно) брашно со
шекер, чај, млеко правинсло, и сок од грав надро-
бен со леб.

МАКЕДОНСКА МАЛЦИНА АРХИВ

До годината не се повива а после се
ставува во кошнаќа да стие неповиено. Повива-
њето се врши на следниот начин: Мајката сед-
нува ги меѓу ружува нозете, на нив го ставува пред
повојот, преку него пелените и постулокот по-
тоа го ставува малбто ~~детето~~ со главата кон стапала-
та го завива со пелените и го врзува со пово-

јоб. После го облива со шунка по лицето, се проави крст со развење на неговите гради и го поставува во крошнаата велејќи му: „со твоите очи да стиеш и кога ќе си го видиш тилот потиш да се погудиш!" За стиење му пее песна:

Nани, нани дете мало,
ела сонче, ела дремче,
од овчари, од ковари,
од дробните шилегари,
фати Риста за очиња,
за очиња, за клепчиња.

Малките мајките ги носат и втоле на работа и тоа во крошна која ја носат натаква со подивица (подивица се прти направена во вид на ѓеврек). Крошната втоле се ставува под сенка, само не под шипот, на раскрсница од патчиња и на синор да не налети.

Ако малото (детето) до 3 год. не проговори кога од фурна се вади леб на два пати се вадат по 2 сплетени пешници (сокуни) со кои се лупнува малу во глава детето и се одлетува и му се дава малу да касни од нив. Ако пак не почнало да оди, во дворот се воежва со рошини и се води до прагот на куќната врата. Штом се качи на прагот се растоварува и се сечат рошините со секира и се фрлаат во река; со тоа се одресува стравот за одење.

Штом ќе одрасни малото се облекува со фустанчиња без разлика на пол. Се случувало да машки деца одат со ќурдичиња (тоа се фустан од шајак) до 15 годишна возраст.

... АРХИВ

Обичаи за смрт

Во народот се верува дека постојат знаци кои однапред кажуваат дали во куќата или блиската роднина ќе има смртен случај. Тие знаци се гледаат преку соништата или некоие други појави. Највеќе се гледа на санарницата (градната коска) од кокошките. Ако таа е шуросана (има помог бела боја) и има дупче ќе има смртен случај. Исто така знаци за смрт се: виење на куче,

крцање на греди, урнување на каква било светиња, и тн. Ако на сон на човек му падне заб и го боли ќе умре близок човек. И тоа ако забот е од предните ќе умре дете, ако е од десните катници домаќин човек, а од левите роднина. Покрај знаците за смрт постојат знаци за оздравување и тоа: ако болниот на сон пие вино, биде добро облечен, се мие на чиста вода, свеќи да пали, возјава ина-

Штом болесникот осети дека ќе умре се проштава со сите во куќата, ги нагрува [illegible] и ако не направил тестамент за наследство тоа го прави сега. Кога умира треба да има подполна тишина, оти ако некој ја наруши тишината човекот не умира тогаш али после 24 саати со нос се подложува на маки. Кога умира присутните горат свеќи за да му ја видат душата.

Ако се мачи при умирањето го напиваат масло и вино или пак го висаат потон да го причести. Оти како што велат причесната дели или ќе умри или ќе оздравее. Се верува дека луѓе што правеле недобри работи нарочно жени магесничи се мачат при умирањето. Ако човекот умри невиден ќе отпвее ветер изатоа се ~~вни~~ внимава за да не им се украде – умри невиден, затоа се викаат комшиите и роднините.

Од кога умри го капат и го облечуваат во нови алишта.2) И додека уште не се здувил му ги залепуваат очите и носот, а устата му ја врзуваат со шамија 3) за да не затвори. Потоа еден од да ја чукне камбаната и да ја донеси иконата со ангелот која се ставува на градите на мртвецот.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
АРХИВ

Закопот се врши после 24 ч од умирањето. Затоа ако умри на сабајле или ~~другиот ден~~ после ручек се закопува другиот ден. Во тој случај на вечерта се собираат соблизките и комшиите и го чуваат да не нешто го прескокни оти тогаш

оживува ветер. Ако пак оживее, во сабајта се испотува умрениот бидејќи тогаш ветерниците не излетувале од гробот, се потпарува со жешко масло и се тупа со оружје во него а после пак се закопува.

На другиот ден сабајле се одредуваат луѓе кои ќе го копаат гробот. Гробовите се копаат од 1,5- до 2м длабочина. Исто така се порачува сандук за кој мајсторот зема мера од мртовецот со јажена или прачка кои пак се ставуваат во гробот.

Дома се одредува една жена која ќе меси погачи за пријателите и за задушница давање, која истовремено од кога го кренат мртовецот оддома ги затерува (само накиснува) алиштата и постелите од мртовецот, а на идните дена ги исперува.

Кога ќе наближи времето за закопот иди попот го пее и тој прв запалува свеќа а после сите кои ги држат в раце. Потоа го ставуваат мртовецот во сандукот и го покриваат со покров од бело платно. Дома го редат (пражнат) домашните и блиските роднини кои ќе ги наједуваат добрите создани и изразуваат своју кого желби поздрави до порано умрените. Пред да го кренат земаат белег од десната пола на палтото за срекјата да не оди в гроб али да остани во куќата. И му ставуваат пари в раце за да плати со нив патарина. Се верува ако на мртовецот му е под отворена устата ќе умри по него друг од таа куќа. Затоа штом го кренат 3 жени на местото каде лежел скршуваат јајце, закачуваат шајка (брукт) и заврзуваат одделно на лево 3 пати пеејќи:

„Ќе заврзам, ќе затегам
оро на срамота,
до тука да е лошото."

Во оние куќи каде умрел мртовецот и пиел вода тогаш ги испотуруваат стомните, ги налегнуваат на земја и оттаму ставуваат по едно камче за да не иди сенката од него да пие вода. Така сторат дури се закопа.

Го носат 4 души на раце кои застануваат и го пуштаат на земја на некоја раскрсница и пред вратата од црквената ограда „за да му дадат пат!" На пат сите што ќе се срстнат со поворката со мртовецот, застануваат и ги симнуваат капите во знак на почит. Мртовецот се носи вцрква и тоа се влегува од јужната врата, а се излегува од западната која се вика мртвечка врата. Каде ковчегот се ставува на маса и додека попот пее присутните горат свеќи кои им ги дава домаќинот од куќата.

Најпосле прв домаќинот ја целива иконата со ангелот а после мртовецот – тоа е земање збогум кое го прават сите роднини. Оттука се носи право в гроб. Штом се спушти в гроб еден од гробарите по желба на фамилијата му ги зема на мртовецот некои скапоцени предмети доколку има и го затворува ковчегот. Потоа попот го прелева со масло и вино и го закопуваат.

После се раздава за душа на умрениот и тоа тарче погача, сув грав, пржени риби со масло, сирење, говедско или овчко варено месо, само не се раздава свинско. Од кога ќе завршат раздавањето одат да ручаат.

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА
АРХИВ

На вечерта од кога се закопа мртовецот на местото каде умрел се ставува еден филџан со вода и еден со вино. И на сабајле се гледа од кој се напил. Ако се напил од виното на сабајле и на вечер до 40 дена се прелева со вино, Ако се напил од водата или од двата филџани на сабајле се прелева со вода а на вечер со вино. садовите се чуваат на гробот и после 40 дена се скршуваат на местото. Сан-даче со крст се ставува на 9 дена и тоа се вика гламник. До 40 дена на местото каде умрел треба да гори масло оти до когаш неговата душа се врти во куќата.

Во знак на жалост фамилијата и родни-

ните носат од машките цуналенца на
ракавот од палтото и не се брчат до Коледа.
А пак женските носат собрадалчинца на гла-
вата (тоа е цуналенцата) и превртени на опачу
зборни алишта од народната носија (штоа:
~~не~~ јелечка и пусаче а на шопунот сучаат-
ни се обрнати надолу).

Ако умри некрстено дете не се закопува
во гробиштата али надвор од нив некаде во
полето на нее не се става крст. Човек кој сам
се убил не се носи в црква оти сам душата си
ја исфрлил на ѓаволот и се закопува надвор од гробиштата. Ако пак е убиен од друг
тогаш не се носи дома да се сретне али право в црква
и се закопува по сите обичаи.

Закопување еден над друг дозволено е
после 5 години. Ако се најдат коски се изми-
ваат со вино, се ставуваат во кесе од
бело платно и се ставуваат до главата
на мртовецот од десната страна.
Ако некои сакаат по желба да го откопаат
мртовецот (коските) ги мијат со вино и ги држат
до 6 недели в црква и после ги презакопуваат. При
откопувањето ако го најдат мртовецот не рас-
паднат се верува ако е жена дека одела (отшу-
тела) со туѓа вера или пак ако е машки напра-
вил некои грешки кои се кажуваат и ако се
погодат ќе се распадне. Штом коските на
некој убиен во друго место после извесно време
се пренесат одново се дава задушница и се
праваат сите обичаи како тогаш да е убиен.

Задушница се дава на 3 дена, 9 дена,
6 недели (40 дена), пол година, година и пол
години.

Обичаи за Ѓурѓовден

Ѓурѓовден секогаш е на 6 мај. Тогаш поч-
нува народната година која трае до Митров-
ден. Затоа тогаш се главуваат момци за рабо-
та до Митровден. На денот пред Ѓурѓовден
на ~~[illegible]~~ ужина (тоа е после 2h) се оди

за берење врби (гранки од врби) и билки. Се

берат следните билки:
Упарска билка за посадување кога човек се уруди
од уплот (поправи).
Сереш — за закумвање стоката
Путалица (путурче) — чиј корен е во вид на пупале или
путурче (конпирче)
Блага билка — се употребува коренот за закумвање
на овците за да даваат повеќе млеко.
Ѓурѓеле — возејестиот дел девојките се откину—
ваат за да не ги болат половините, а пак
коренот за закумвање стоката.

На Ѓурѓовден претежно се берат билки за сто-
ката а за човекот се берат на Ивандeн.
По билки младите одат ѓрупово весело со
песни. Се пеат следните песни.

Цвеетко овчаре,
што песна пееш,
што оро играш?
Цвеето девојко,
ти по билки ли одиш,
што билки корени ли бериш?
Цвеетко овчаре,
да набера билки ем корени
да накума овците.

Кинисала Неда сноти дек Ѓурѓовден,
да ми набери билки корени.
Те ми набрала билки корени,
Пук ми ошла крај Црно море.
Та ми фати змија лутична,
Лутична змија со тола рака.
Та ми ја врзва со зелен конец,
Та ми ја фрла на зелен јавор.
Јаворо шути, змијата нати,
Неда ~~т~~ чека го зелен црондир.
Оздола иди брате Никола,
Брате Никола на сива коња.
Носи брате лута ракија,
Нати се сестро ти си посетара.
Неда му вели нати се брате,
Ни јасна посетара, нити ти посетар,
Сам господ е посетар.
Се превари брате та ми се нати,
И од сива коња на црна земја.

Со собраните врби и билки се оди дома.
Врбите се ставуваат по вратите и вене-
рите. После се зема бос од сереш, се ставува
пред куќната врата, се закачува врвче и накого
се плаваат сиви летешни да гадат. Тоа се
прави да не ја фаќа магија фамилијата. Такви
босје се ставуваат пред вратите каде се
држи стоката. На вратата се ставува кати-
на со две главје во вид на полукруг од која
минуваат кутелото. (катина со 2 глави е таа
која на врвот има адвентивни корени).
Ово се прави за да бидат кутелото здрави како
катина и кај да одат пак дома да се

АРХИВ

вратат. Тој ден луѓето главите си ги мијат со вода во која ~~[illegible]~~ се фрла цвеќо-ви од дрвја за да бидат убави како нив.

На сабајле на Ѓурѓовден се оди по нивјето и лозјата каде се ставува крст од бакам, се закачува врвце и се шарена јајце и се вели „како што е слеано јајцето така да се слее и берикетот!" Јајцето треба да биде снесено на Велики четврток и тогаш вапцано. Од кога ке се полни по сите нивје тоа јајце се закопува вnозје. Исто така по нивјето и лозјата се шарена литургија со која се бери росата и после се јади дома за доброто (од берикетот) да дојде дома.

После тоа се оди на „синор" (тоа е место каде се граничат атарите на 2 или 3 села). Тука играат и се веселат од сите села до ручек, а после до вечерта весело то оро вадат секој по своето село. Од кога се дојди од синор се поставуваат дренкашци (кукашци). Тие треба да бидат на зелено дрво кое рата и дрву се задренчува со јајце. На тој што се дренка му пеат песна:

Крај кукавче,
мајкино [illegible],
да ми растеш
порастеш големо.

Никола камен фрлаше,
од врв високи планини.
Храни збор зборваа:
Оваа вечер ќе удриме,
Оравака, кон Овака,
кон Раица,
Ја има многу пути
и калеши невести.

После се играат на камен каде во пазувите клаваат камења за да не се кажи правата тежина. [illegible]

Македонска академија АРХИВ

Обичаи за Иванден

Ивандене познат под името летен [illegible]ден. На овој ден жените кои се занима-ваат со лечење одат по билки, Исто така одак

одат и други жени по билки кои нема е заминат лечењето. На билки берење се оди рано, уште темно и никаде не одат без зборување. И кога се берат билките не се зборува се додека не се донесат дома.

Се берат билки на овој ден за лечење на луѓето и тоа:

Фесива билка – која се натурува со ракија и се врзуваат рани.

Калугеричка билка – ~~са~~ гадење се лечи со ова билка.

Самоделена коса – исто за гадење

Јоано дрво – за гадење

Срчива билка – за лечење болни од срце.

Бесна билка – за лечење од бес.

Глуфелива билка која се става по кафезите за заштита од глуфелиците.

Млечлива билка – за заштита на алиштата од молците.

Укрјежа билка – за лечење од несвестица, ~~и~~ И други билки кои народот ги употребува за лечење.

204/14

Крај

Македонска ... АРХИВ

Забелешки:

1) Свекрвата уште кога ја земе невестата си искае тешки одвојна за внучињата.

2) Ако умре млада девојка или машко, девојката се облекува како невеста, а машкото како зет.

3) Шамијата се користи за кога се изјаснува пред суд да му се фатат устата на судијата.

4) Водата со која го искапале мртовецот ја користат за магии ако сакаат некому да му направат да го сторат нездрав и мртов во развитокот.